

La finestra

Cent anys de la Casa Sant Josep de Tarragona (1912-2012)

Lluís Jové i Valls

Director de la Fundació Casa Sant Josep de Tarragona

Una pinzellada històrica

L'any 1910 mossèn Rafael Ferriol i Fuster, capellà de la presó de Tarragona, es va adonar que la causa principal que els reclusos anessin a la presó era conseqüència de faltes i delictes que havien comès durant la seva joventut i per això va fundar l'Escuela de Reforma Casa Asilo de San José. Es va llogar una casa situada a l'extrem nord del Camp de Mart, al costat de la carretera del Cementiri, i el 19 de març de 1912 es va inaugurar l'edifici.

El treball desenvolupat en l'àmbit de l'educació dels joves va ser ràpidament reconegut pel governador civil de la ciutat, que va tramitar davant del Govern el reconeixement de la institució reformadora. D'aquesta manera l'"asil" aconseguia la categoria oficial de reformatori i Tarragona es convertia en la segona província d'Espanya i la primera de tot Catalunya que no ingressava a les seves presons els menors de 16 anys.

El precedent de Tarragona

És evident la importància i l'amplitud de la missió tutelar que es va assignar al Patronat de l'Asil, que va resultar ser el veritable precursor del Tribunal Tutelar de Tarragona. Una vegada creat el Tribunal esmentat, l'any 1920, la Casa Asil va passar, l'any 1925, a ser una de les institucions auxiliars del mateix Tribunal.

L'agost de 1936, amb l'estrall de la Guerra Civil, els menors de la Casa van ser instal·lats a la Casa Provincial de Beneficència. El seu director, mossèn Josep Mestre, va ser detingut i assassinat a Barcelona, dissolent-se així la institució de l'Asil de Sant Josep. No serà fins a l'any 1939, que la Junta Provincial de Protecció de Menors i el Tribunal Tutelar seran constituïts de nou, i l'1 de febrer de 1941 l'Asil reobrirà novament amb el nom de Casa Tutelar de San José.

Època del mossèn Perfecte Cabré

Mossèn Perfecte Cabré i Solana dedicà la seva vida a l'anomenada aleshores Casa Tutelar Sant Josep, en el període 1957-1989. A les seves mans, la Casa va anar ampliant la seva estructura i els seus serveis, amb l'ajuda de familiars i dels interns més grans. El règim interior es flexibilitza i desapareixen les cel·les de càstig i les reixes, així com l'uniforme gris dels nois. L'actuació que es duia a terme quedava emmarcada en el que la societat assumia en aquells moments, que era la cura dels menors orfes o abandonats, partint d'un enfocament bàsicament assistencial des del qual, dins de les possibilitats, es cobrien les necessitats més bàsiques d'alimentació, vestit, salut i escolarització.

Aquí caldria fer esment del col·legi públic que hi havia dintre mateix de la institució, que complia una tasca d'instrucció important i educativa de tots els interns i que va funcionar des del 1960 fins a l'any 1994, amb quatre unitats i un equip de mestres amb un projecte educatiu que era l'eix vertebrador de la Casa.

A més a més, mossèn Perfecte va dotar l'edifici d'equipaments com piscina, sala de música, sala de jocs, TV parabòlica, gimnàs, capella, cinema... amb la intenció d'oferir als menors una situació benestant de la qual poguessin fruit, tenint al seu abast tots aquests recursos dins la Casa.

Traspàs de competències

Un dels primers canvis de nomenclatura, i després també de concepte, es produeix l'any 1985, quan es dicta a Catalunya la primera Llei de protecció de menors, i l'any 1987 les competències de protecció de menors, atribuïdes als tribunals tutelars, es traspassen a l'Administració de la Generalitat, i la Casa Tutelar de Sant Josep perd la paraula "tutelar" que havia estat referent fins aleshores. L'impuls definitiu a la Casa Sant Josep, i arreu, per a una veritable protecció es produeix amb la Convenció sobre els Drets dels Infants de l'Assemblea General de les Nacions Unides del 20 de novembre de 1989. La institució segueix un llarg camí de reformes per anar atenent millor les necessitats dels infants i al mateix temps convertir-les en drets.

Aquesta era, doncs, una nova etapa a la Casa Sant Josep, on s'aniran assentant les bases del nou projecte. És una època en què socialment es reconeix el text de la Convenció i es treballa molt intensament per redactar la normativa en tots els camps de la protecció per fer efectius els criteris generals de la definició de l'infant com a 'ésser humà menor de 18 anys', l'interès superior, l'obligació dels pares de garantir el desenvolupament integral i de protegir-los de situacions de maltractaments, l'obligació de l'Administració d'oferir el suport als pares, etc.

Temps d'inflexió

Així, l'any 1989 la direcció de la Casa va passar a mans de seglars, primer en la figura de l'Àngel Marcó, després, de Joan Andreu Torres, i, l'any 1990, sota la direcció del titular d'aquest article. D'aquesta manera es va iniciar un llarg període d'assentament, en un camp complex, en què, amb recursos o sense, calia avançar. Ha estat, i és, un camí complex, però des de la Casa es fa dia a dia tenint present la dimensió relacional, l'afectivitat i l'emotivitat, que faciliten l'elaboració d'un sentit transcendent que és part dels valors de la Fundació.

Les necessitats de la població atesa han marcat la transformació de la Casa amb l'ocupació de tot l'espai i la transformació dels grans dormitoris en habitacions individuals, amb banys separats per a nois i noies, reconversió dels urinaris, sales per a cada grup, menjadors i horaris de cuina diferents, creació de la figura de l'educador/tutor, utilització de recursos externs de salut, d'escolarització, de lleure i tot el que diu el projecte educatiu de la Casa, d'inserció al barri, a la comunitat i sempre amb la mateixa idea de normalitat.

Noves respostes a l'acolliment residencial

Aquestes necessitats comporten un llarg procés de reconversió de la institució, tant en l'aspecte de les infraestructures com en el projecte educatiu i la creació de nous serveis com a resposta a les noves necessitats. L'objectiu era passar de l'asil, més paternalista i macroresidencial, amb tots els recursos dintre mateix de la institució (parlem del col·legi públic, de les pistes poliesportives, la sala de cinema, el gimnàs, la piscina, els petits tallers, etc.), a un servei més adaptat a les necessitats, més professionalitzat, amb més seguretat per als residents, obert al barri, i amb la utilització de tots els serveis i recursos de l'entorn.

Amb fluctuacions i agafant les xifres com a indicadors aproximats, l'any 1990 s'atenien a la Casa uns 60 nois amb 6 o 7 educadors, si bé els caps de setmana molts marxaven amb la família. L'any 1995 hi havia uns 50 nois amb 9 o 10 educadors i començaven a entrar les primeres nenes, petites i germanes d'algun dels residents, amb la idea que quan arribessin a l'adolescència anirien al centre de les Religioses Oblates de Tarragona.

L'any 2000 es va fer un conveni amb l'Administració per a la provisió de 38 places de nois i noies, la majoria adolescents, ja que en tancar el projecte de les Germanes Oblates, la Casa es convertia, definitivament, en un centre mixt dels 3 als 18 anys i amb un equip de 17 educadors. És a partir de l'any 2005 i després de moltes negociacions amb el Departament de Benestar Social que s'estabilitza el nombre de places concertades en 34 i amb 21 educadors. L'any 2010 s'arriba a 27 educadors com a conseqüència del treball en quatre grups de petits de 3 a 8 anys, mitjans de 9 a 12 anys, adolescents de 12 a 15 anys i finalistes de 16 a 18 anys a més de l'especialització en tutors i cotutors presents en tots els moments del procés evolutiu dels infants/adolescents.

L'any 2012, es va redactar un nou projecte educatiu de centre (PEC) i, com a conseqüència de la crisi, el projecte es redueix a 25 educadors. Totes aquestes incorporacions van paral·leles a una millora contínua de la formació, de la titulació i la ràtio dels professionals, dels mecanismes de suport i supervisió, de la intervenció en els infants des del seu ingrés fins a la sortida del recurs, del nombre màxim de places, de les condicions materials i de funcionament, de les normes de convivència, de l'establiment de les sancions aplicables i les condicions de la seva aplicació i del treball amb les famílies biològiques.

Nous interlocutors i nous recursos

En aquests últims vint-i-cinc anys, la institució ha tingut com a referent l'Administració, primer el Departament de Sanitat i Serveis Socials, seguit del Departament de Benestar Social, el Departament de Justícia, el Departament d'Acció Social i Ciutadania i actualment el Departament de Benestar Social i Família.

És a partir de les noves necessitats que l'any 1994 neix el Centre d'Acolliments Familiars (CAF), també un projecte capdavanter a les nostres contrades, per gestionar les demandes de famílies que estaven a prop d'acollir algun dels nois i noies que vivien al centre i que els volien a casa seva, i així poder cobrir millor les

necessitats afectives i relacionals d'alguns dels residents. Aquest projecte es presenta a Barcelona i s'obre a tots els infants del nostre territori com a recurs diferenciat, i el posem en marxa mitjançant conveni amb l'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció. Una part important d'aquestes famílies s'han agrupat a l'AFATAR (Associació de Famílies Acollidores de Tarragona). Aquest servei dins del sistema de protecció i en un context de crisi és el que té més bones perspectives de creixement, amb acolliments simples, d'urgència i diagnòstics permanents, famílies col·laboradores, acolliments professionals o especialitzats, etc.

Durant uns anys, el Centre de Valoració d'Adopcions (CVA) va funcionar per a famílies que volien fer una adopció internacional, que en diferents moments van dur a terme el procés de valoració de totes les famílies sol·licitants d'adopció de les comarques de Tarragona i Terres de l'Ebre des del 1997 fins al 2003.

L'estiu del 2001 comença a funcionar el Servei de Preadoptius, amb conveni amb l'ICAA, com a resposta a la necessitat de fer l'acompanyament i el seguiment dels nois i noies de les nostres comarques que comencen el procés d'acoblament a una nova família adoptiva i que, si tot va bé, acabarà sent la seva família definitiva. L'adopció és una mesura definitiva l'èxit de la qual dependrà força de l'assessorament i el suport tècnic proporcionat al noi o noia i a la família que l'aculli, potenciant aquest acompanyament com un dels valors afegits del servei. Posteriorment, l'ICAA ens fa l'encàrrec de portar a terme la valoració de les famílies que sol·liciten l'adopció a Catalunya i de les necessitats especials al nostre territori.

Una de les mancances que presentava el centre era la sortida dels nois i noies als 18 anys. La majoria d'edat deixa en total desprotecció i al carrer uns adolescents amb més o menys recursos personals, però que en cap cas tenen el coixí de la família. Després del fracàs del projecte de treballar separatament amb aquests joves en uns espais dins de la mateixa institució, l'any 2004 s'engega el servei per a majors de 18 anys (i com a màxim fins als 21), amb pisos assistits en diferents indrets de Tarragona, i a partir del 2005 es feia un conveni amb el Departament de Benestar Social i Família per treballar plegats i rebre un suport important de l'Àrea de Suport a Joves Tutelats i Extutelats. Aquesta transició a la vida adulta és un camí costerut en què uns adolescents sense un patró clar han de prendre decisions importants.

Evolució del concepte de caritat

La idea de caritat que hi havia a finals del segle passat, i que encara no ha estat superada del tot ara, al segle XXI, confronta amb la solidaritat i la justícia. Moltes vegades, al llarg de la història de la Fundació, tant des del Tribunal Tutelar de Menors com des de l'Administració competent, s'han prioritzat uns conceptes per sobre d'altres. Al llarg de la història hi ha gent, bona gent i amb bons sentiments, que han donat almoïna, menjar, roba, etc., a tall de gràcia, als nens desposseïts. Aquesta normalitat que cadascú tingui la seva roba, les seves sabates i els seus estris personals és un pas més d'aquesta història. L'aplicació del principi de participació i responsabilització és un fet que fins fa poc no s'ha esperat dels infants i adolescents, només que rebin, i sempre amb la idea que han d'estar agraïts. Avui, tot i els avenços en temes de protecció, aquesta participació dels infants i adolescents en el disseny del seu projecte de futur és encara una assignatura pendent, o, si més no, que necessita millorar.

Valors de la institució

Els valors de la Fundació estan explicitats en els projectes: el respecte, l'escolta, la responsabilitat, l'esforç... i vertebrats al voltant del compromís amb els infants i la coherència d'ajustar les intervencions a les conviccions.

El canvi de valors també ha condicionat el model d'intervenció, i si abans parlàvem d'un model de família i de treball com a valors absoluts i cap a on calia dirigir tots els plantejaments, ara parlem d'un curt termini en què predominen la satisfacció del desig immediat i la renúncia a plantejaments a mitjà termini i en què la manca d'estímuls afectius provoca alteracions a l'àrea social que haurem d'afegir a les dificultats socials.

Sovint també ens qüestionem si la satisfacció dels propis desitjos s'està convertint en el valor absolut. Hem passat d'un model social estable (mateixa parella, mateixa feina, mateixa casa, mateixos amics) a una xarxa 2.0, que té el sentiment de pertinença sustentat en Internet i les noves tecnologies, i que dificulta encara més la història dels nostres nois i noies i també els fa perdre referències que hom necessita per construir la seva identitat, incrementant el drama de la solitud de molts infants, adolescents o joves.

Com diu l'Isidre Carbonell: "Si una part de la felicitat dels adolescents és determinada pel fet material de tenir o consumir, el valor de l'austeritat difícilment es podrà utilitzar com a model educatiu".

Presència a Catalunya

El punt d'inflexió del sistema de protecció a Catalunya va ser la creació de la Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la Infància i l'Adolescència (FEDAIA), que agrupa i representa unes 90 entitats del tercer sector social d'arreu de Catalunya i que atén més de 35.000 infants, adolescents i joves desemparats o amb risc d'exclusió social i les seves famílies a través de centres de menors, centres oberts, pisos assistits, serveis d'acolliment familiar i adopció, unitats d'escolarització compartida, tallers i altres serveis destinats a combatre l'exclusió social i el desemparament. En aquesta història de millora dels drets dels infants i dels professionals, també hi tenim una part que ens ha ajudat a situar-nos millor dintre la Xarxa de serveis socials.

Al llarg de tot el camí de millora del sistema de protecció de Catalunya, la Fundació Casa Sant Josep no ha deixat de participar en els diferents grups per elaborar la Llei de serveis socials, la Llei dels drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència, el conveni de Catalunya d'acció social amb infants, joves, famílies i altres en situació de risc, etc.

Balanç i nous reptes

Quan mirem enrere, el balanç és alhora positiu i crític. A les nostres contrades, difícilment es pot entendre una política de protecció a la infància sense l'aportació de la Casa Sant Josep. Però a partir d'aquí, també cal saber veure les mancances i el

fet de no comptar amb els recursos suficients, de no treballar prou en prevenció, de no trobar famílies per a infants amb necessitats especials, mancances en la formació dels professionals, la col·laboració amb la Universitat Rovira i Virgili, les dificultats de l'Administració i, en definitiva, el fet de no posar tot l'adob necessari perquè la vida pugui créixer amb plenitud total.

Són molts els projectes de la Fundació, com ara un servei per a noies adolescents embarassades, trobar més famílies d'acollida per a nadons, famílies per a infants amb necessitats especials, dur a terme un projecte de treball amb famílies biològiques, un espai de formació per posar en comú l'experiència dels professionals, un servei de treball terapèutic per a infants tutelats, etc. Alguns s'estan acabant de definir, altres són en calaixos de l'Administració i altres al cap dels tècnics, però aquest dia a dia tan ple, aquestes urgències que formen part de la vida quotidiana i normalment motius econòmics, ajornen o fan repensar la creació de nous recursos. Tanmateix, demostren que la institució és més viva que mai i que l'objectiu fundacional d'oferir respostes als nois i noies en desprotecció o amb un risc social molt alt, continua present després de cent anys.

Continuem construint una cultura, una pedagogia i una didàctica sobre la infància que aconsegueixi coresponsabilitzar a tothom de la problemàtica d'aquests infants. Oferim una didàctica dels drets, de maltractaments, de salut mental, de comportaments, d'igualtat d'oportunitats i tot el que ajudi a reforçar i fer més eficaç el recurs. Totes aquestes actuacions realitzades al llarg d'aquests anys porten a autoritzar la Fundació Casa Sant Josep i tots els seus serveis, a poder parlar amb criteri de causa d'un model amb uns valors propis en què els aspectes de millora i de qualitat han estat sempre presents.

Aquest 2012, el Ple de l'Ajuntament de Tarragona acorda, per unanimitat, atorgar la Medalla de la Ciutat a la Casa Sant Josep, i, segons paraules de l'alcalde, "es tracta d'un homenatge molt merescut a la feina ben feta. L'entitat ha fet sempre una tasca social extraordinària i s'ha guanyat un lloc en el cor de molts tarragonins". D'aquesta llarga història, ara comença una nova etapa, amb la Xarxa Sanitària i Social de Santa Tecla, per a la culminació del projecte del nou centre i els nous equipaments de la Casa, i per seguir avançant en temes d'avaluació, formació contínua, investigació i recerca, bones pràctiques i tot el que ajudi a fer possible la mateixa missió d'una institució centenària que vol continuar sent referent en l'atenció dels més vulnerables.